

Het huis van Barend Kromhout

door Jan Morren

BAREND KROMHOUT WAS TIMMERMAN en handelaar in onroerend goed ineen. Daarnaast was hij president-schepen van het ambacht Velsen en prominent lid van de hervormde kerkenraad van het dorp. Hij behoorde kortom tot de notabelen van Velsen. Hij verhandelde hofsteden, boerderijen, huizen en afbraakmateriaal. Ook bouwde hij enkele herenhuizen in Velsen. Zijn eigen huis aan de Middendorpstraat heeft dan ook een luxe inrichting gehad. Volgens de huidige bewoners van het huis, die dat pand fraai hebben laten restaureren, zijn er bij de restauratie randen van goudleer behang aangetroffen langs de binnenmuren. Mogelijk is dit behang verwijderd in de periode dat er een vuurwerkbedrijfje in gevestigd was. Het huis heeft hier ernstig van te leiden gehad, omdat een ontploffing heeft plaatsgevonden. Gelukkig heeft het huis eigenaars getroffen die liefde hadden voor dit oude huis. Daardoor is het bewaard gebleven en behoort het nu tot de historische parels van het dorp Velsen.

Een hofstede in het dorp Velsen

De geschiedenis van het huis, dat later zou toebehoren aan Barend Kromhout, kunnen we oppakken in 1584. In dat jaar huurde Aerndt Hendricxzoon een zate huis met erf en zijn toebehoren en 6 morgen geestland dat lag achter de hofstede van Pieter Janzoon Kies uit Haarlem. Tevens gebruikte hij 14 percelen gepacht land en 10 percelen eigen land. Van de laatst genoemde percelen lagen er twee in Aercom oftewel de Adrichemmerdienden.

Het huis van Barend Kromhout in 2014. Foto: J. Morren.

Dit gebied lag tussen de Engelmundusbeek en de Scheijbeek (grensbeek tussen Velsen en Beverwijk).¹ Aerndt Hendricx zoon kocht dat huis van Pieter Janzoon Kies en sloot in 1593 een lening af bij Aerent van de Hoogh. Hij betaalde daarvoor een losrente van 25 carolus gulden per jaar. Mogelijk financierde hij hiermee zijn aankoop. Als onderpand diende zijn eerder gehuurde huis met erf en toebehoren dan aangeduid als een hofstede met huis, boomgaard en plantagie (tuin) en daarbij nog anderhalve morgen land en een morgen land in de Mercken.

Het nieuwe bezit van Aerndt lag tussen de buerwech of het Haerlemmervoetpad en de Heerenwech ten noorden van de kerk in het dorp Velsen. Hij was toen één van de leden van het schepencollege van Velsen.

In 1604 woonde Aernt Hendricx in Haarlem. Hij was toen brouwer. In dat jaar verkocht hij een ander huis met erf in Velsen aan Claes Jan Jonge Sijmonssoon voor 3200 carolus gulden. Dat huis stond tussen het gemeene (gezamenlijke) voetpadt (het Haerlemmervoetpadt - nu de Hoofdbuurtstraat) en de gemeene Buerwech (de huidige Torenstraat). Aan de zuidkant lag ook een gemeene buerwech (de huidige Middendorpstraat). Het gaat hier om het huis dat nu bekend staat als het huis van de vroedvrouw (Middendorpstraat 6). Hieruit blijkt dat Aernt niet onbemiddeld was.²

Via erve of via verkoop ging het huis met de boomgaard en de plantagie over naar zijn zoon Theunis. Die overleed in of voor 1612. Zijn weduwe Marijgen Fransdochter verkocht het huis in 1612 met zijn erf en zijn plantagie van geboomte aan Claes uit Velsen. In het zuiden lag toen de Duinder Hoiweg (nu de Middendorpstraat) en in het westen het gemeene Haerlemmervoetpadt. Een verkoopsom wordt hierbij niet genoemd. Het grondgebied rond het huis strekte toen niet meer tot aan de Heerenwech, maar was door verkoop voor een deel in het bezit van Heijndrix van Berckenroode³ gekomen.

Claes Claes zoon hield het huis in bezit tot 1616. In dat jaar verkocht hij zijn bezit aan Jan Govertzoon uit Velsen voor de som van 120 carolus gulden. Het werd aangeduid als een huis met erf en hierbij staand geboomte. Aan de zuidkant van het bezit lag toen de Duiner Kerckwech.

We zien dat de namen van wegen door de tijd heen veranderen. De Duiner Kerckwech heet later de Kerckwech (en nu Middendorpstraat). De wegen werden in het verleden vaak vernoemd naar de functie die zij hadden. De Duiner Kerckweg liep van uit het dorp Velsen naar de duinrand ter hoogte van het huidige IJmuiden. Hier lag een concentratie van boerderijen langs de duinrand in het gebied van de Adrichemmertienden. Vanaf de boerderijen aldaar ging men via deze weg naar de kerk in het dorp Velsen, vandaar de dubbele naam Duiner Kerckwech. Nog eerder had deze weg de naam Aercommer of Adrichemmerkerckwech. Het tracé van deze weg liep ongeveer gelijk met de huidige Stationsweg en de Kalverstraat in IJmuiden.

Jan Govertzoon was schout in Velsen.⁴ Jan hield het huis ongeveer twee jaar in bezit, in 1618 verkocht hij het aan Jan Janszoon de Wolf uit Velsen voor 132 gulden. Na het overlijden van Jan en zijn vrouw Lijsbeth Jans verkochten hun vijf kinderen het huis in 1653 aan de Velsse bakker Frederick. Deze betaalde er toen 303 carolus gulden voor. In het zuiden lag toen de Kerckweg. De naam van deze weg zou hierna een lange periode niet veranderen.⁵ Nog in het zelfde jaar kocht Frederick Benedictus in het dorp Velsen een huis met werf, schuur en stalling aan het Beurpleijn (het huidige plein voor het oude raadhuis). Daarvoor betaalde hij 1200 carolus gulden. Twee maanden na de aankoop had hij

1 NHA. Cuoriere van de jare 1584, Velsen, Ambachtsbestuur Velsen, inv. nr. 111.

2 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 69v.

3 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 957 fo. 85r.

4 Morren J., *De Adrichemmer en Breesaper tienden*, Ledenbulletin 30 van het Historisch Genootschap Midden-Kennemerland, 2007 blz. 17 t/m 38.

NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 60r. en 128v.

5 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 961 fo. 127r.

Een luchtfoto van het dorp Velsen in 1982. Aan de oever van het Noordzeekanaal, bij de auto, het huis van Barend Kromhout. Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA 001001818.

contant geld nodig, waarvoor hij 600 gulden leende bij Pieter Cleutrijn, wonende op de Hofgeest 6. Het geleende bedrag werd afgelost met een rente van 24 gulden per jaar. Het ging hier om het huis nu bekend als Torenstraat⁶. Zijn bakkerszaak draaide kennelijk goed, want hij werd hierna niet meer genoemd als schuldenaar. Frederick was in 1653 getrouwd met Jannetje Dirckse Catherbeek te Alkmaar. Zij kregen in 1655 een dochter genaamd Grietgen en in 1657 een zoon Dirck. Frederick hield het huis op de hoek van de Kerckwech en het Haerlemmervoetpadt in bezit tot 1662, waarna hij het verkocht aan de hovenier Jan de La Rooij voor 225 gulden.⁷

Het huis op de hoek van de Kerckwech en het Haerlemmervoetpadt.

Het huis op de hoek van de Kerckwech en het Haerlemmervoetpadt had intussen aan allure ingeboet. Het geboomte wordt niet meer genoemd. Het huis zal in die tijd nog een houten huis zijn geweest en mogelijk wat vervallen zijn geraakt. We kunnen hierna een aantal jaren het spoor in de geschiedenis van het huis niet volgen.

De eerstvolgende bekende eigenaren zijn Dirik Hendricx zoon Overbeek en zijn vrouw Lijsbeth Jans. Na hun overlijden verkochten hun erfgenamen het huis in 1682 aan Pieter Zegerszoon voor 800 gulden. De erfgenamen waren Zeger Hendricx zoon Overbeek, meester timmerman in Amsterdam, Annitie Egberts de weduwe van Gijsbert Hendricx zoon Overbeek met haar twee minderjarige kinderen, Cornelis Gijsbert zoon (de tweede man van de hiervoor genoemde Lijsbeth Jans) en Maritje Laurens, een meerderjarige dochter uit haar tweede huwelijk.

Pieter Zegerszoon was metselaar en woonde in het dorp Velsen.⁸ Pieter had hier al een huis in bezit op de huidige hoek van de Hoofdbuurtstraat en de Zuiderdorpstraat. Opnieuw kunnen we dan het spoor in de geschiedenis van het huis en aantal jaren niet volgen. De volgende bekende eigenaren zijn de erfgenamen van Tijmon Cornelis en Aefje Jans. Deze Aefje was mogelijk een erfgename van Lijsbeth Jans. Zij verkochten het huis in 1703 aan Adriaan van Zijll voor 800 gulden. In het oosten lag toen de Heerenwech, in het zuiden het

6 NHA. NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 961 fo. 128v en 129r.

7 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 962 fo. 19r.

NHA. Doopboek Gereformeerde kerk Velsen.

8 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 964 fo. 35r.

Buijwechie(de Kerkwech) en in het oosten het Haarlemmervoetpadt. Het huis met zijn grond grensde toen dus weer aan de Heerenwech en bij het huis stond toen een schuur.⁹

Adriaan van Zijll was al in bezit van een huis aan de huidige Hoofdbuurtstraat 6, veel later De Morgenzon genaamd, dat hij in 1708 verkocht. Tevens was hij sinds 1700 eigenaar van een houttuin op de hoek van de Velservaart en de Heerenweg. In 1708 kwam hij ook nog in bezit van een boerderij aan de Heerenwech in Santpoort. Verder bezat hij nog land in de Velsbroek op de Dammer.¹⁰ Adriaan van Zijll was timmerman en woonde in Santpoort. De huizen in het dorp Velsen zal hij verhuurd hebben. Het huis met de schuur bleef in zijn bezit tot 1712, toen hij het geheel verkocht aan Desemer Meijer voor 950 gulden.¹¹

Decemer was één van de schepenen in Velsen en ouderling bij de kerk in het dorp Velsen. In 1730 was hij nog eigenaar van de herberg het Roodhart in het dorp, die hij in 1731 verkocht.¹² Verder was hij in het bezit van het huis dat wij nu kennen als het huis van de metselaar (Middendorpstraat 1), op de zuidoosthoek van de huidige Hoofdbuurtstraat en de Middendorpstraat. Dit werd in 1739 door de executeuren voor 1015 gulden verkocht aan Barent Benninck wonende in Breukelen.¹³ Na zijn overlijden verkochten de executeurs van zijn testament een huis ten westen van het Haarlemmervoetpad aan Pieterella van Wijck voor 880 gulden. Pieterella was de weduwe van Klaas van den Berg.¹⁴ Ook andere bezittingen van hem gingen van de hand, zoals land in de Velsbroek, in de Lages, in de Boondel en het Cortland. De laatste drie percelen waren toen gelegen in het gebied van het huidige IJmuiden rond het stadhuis aan het Plein 1945.

In 1741 woonde de weduwe van Decemer Meijer, Judic Coenders, nog in het aan Barend Kromhout voorbestemde huis, tussen het Haarlemmervoetpad en de Heerenweg. Bij het huis stond aan de Heerenweg een speelhuis of theekepel. Van hieruit kon men uitkijken over de Meerweiden ten oosten van het dorp Velsen en het Wijkermeer. Dit speelhuis werd nog niet eerder genoemd en zal in opdracht van haar man zijn gebouwd. De aanwezigheid van een speelhuis geeft aan dat het geheel toen een zekere allure had en door een welgestelde uit het dorp Velsen werd bewoond. De huidige eigenaar van het huis vertelde ook dat er in het huis resten van goudleer behang zijn aangetroffen. Mogelijk dateert dat uit deze tijd en het geeft aan dat het huis rijk was ingericht.

Judic verkocht het huis in 1741 aan Barend Kromhout voor 1550 gulden. Voor die tijd een hoge prijs, wat ook aangeeft dat het om een fraaier en groter huis moest gaan. Mogelijk had haar man Decemer, die gezien zijn bezittingen niet onbemiddeld was, het houten huis vervangen door een stenen huis.¹⁵ Het was niet verwonderlijk dat Barend dit fraaie huis met speelhuis kocht van de weduwe. Barend was in het dorp een meestertimmerman, bekleedde daarnaast nog de functie van president-schepenen en was handelaar in onroerend goed, waaronder enige hofsteden of buitenplaatsen in Velsen. Hij was in elk geval niet onbemiddeld en behoorde tot de notabelen in het dorp. Barend Kromhout was getrouwd met Geertrui (of Gerritje) Brouwer. Uit dit huwelijk kwamen voort Trijntje, Grietje, Barend en Hendrik. Na het overlijden van Geertrui trouwde hij in 1755 met Geertje Koot. Uit dit huwelijk kwamen Johanna Elsebee en Gerrit voort.¹⁶

9 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 920 fo. 114v.

10 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 201v, inv. nr. 966 fo. 45v en 49r.

11 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 966 fo. 97r en 921 fo. 49r.

12 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 968 fo. 23v en 63v.

13 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 969 fo. 34v.

14 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 969 fo. 34r.

15 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 969 fo. 77v.

16 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 972 v. 126r.

Het herenhuys op Waterland, het middendeel is mogelijk mede gebouwd door Barend Kromhout, aan de twee zijden heeft hij met zekerheid gewerkt. Het merk KVLH is in de hanenbalk op de zolder van het middendeel van het herenhuys nog te zien. Foto's: J. Morren.

Het huis onder de familie Kromhout

Het zou te veel worden in het kader van dit verhaal om alle bouw- en handelsactiviteiten van Barend Kromhout te behandelen. We gaan dan ook enkel in op de grotere opdrachten die hij kreeg en op de handel in een aantal grotere objecten.

Mogelijk heeft Kromhout in 1740 het middendeel van het huidige herenhuys in Waterland gebouwd. In een hanenbalk op de zolder van het oudste deel van het huis is het merk KVLH aangebracht. De letters K en H kunnen staan voor Kromhout en de V en de L kunnen staan voor het Romeinse getal 40, of wel 1740.

Het huis kwam gereed in 1742. We weten zeker dat hij betrokken was bij de uitbreiding van dit herenhuys tussen 1762 en 1766. Toen werden ter weerszijden van het huis delen aangebouwd en werd het huis inwendig verbouwd. Het huis kreeg toen het aanzien zoals we dat nu kennen.

In 1752 kocht hij de hofstede Wijkerroog tezamen met de Noordercroft in de Velskerkerbuurt, het huidige Velsen-Zuid en -Noord. Hij betaalde hier 2.300 gulden voor. In 1754 verkocht hij alleen de hofstede voor 3.500 gulden.

Barend had te maken met concurrentie van de andere meestertimmerman in het dorp. Dit was Jacob Gaykema. In 1767 kregen de beide timmerlieden de opdracht om een bouwplan in te dienen voor de bouw van een Diaconie-weeshuis tegenover het rechthuisje in het dorp Velsen. De opdracht was gegeven door kerkenraad van de kerk in Velsen. De beide timmerlieden dienden een ontwerp in, maar na het nodige gedoe bij de toekenning van de bouw, werd die gegund aan Jacob Gaykema en viste Barend achter het net. Jacob Gaykema was lid van de kerkenraad en om beschuldiging van belangenverstremgeling te voorkomen, bood hij aan om het weeshuis zonder winsttoogmerk te bouwen. Dit voormalige diaconie-weeshuis staat nog steeds tegenover het voormalige raadhuis in Velsen.

In 1780 liet hij op de Noordercroft ten noorden van het dorp een hofstede bouwen met herenhuys, koetshuis, stalling en een tuinmanswoning. Deze hofstede werd door zijn erfgenamen in 1792 verkocht voor 12.600 gulden. De hofstede kreeg hierna achtereenvolgens driemaal een andere naam: Bellevue, Meerzicht en Meerssoog.

Een andere grote aankoop was een deel van de hofstede Velserbeek en de toen bijbehorende hofstede 's Gravenlust. Hij kocht die in 1766 aan voor 9.370 gulden. Alleen de hofstede Velserbeek bracht bij de verkoop in 1767 al 15.000 gulden op. De hofstede 's Gravenlust hield hij in bezit en er zijn aanwijzingen dat hij hier ook gewoond heeft. In 1768 en 1770 liet hij, waarschijnlijk voor eigen gebruik, de hofstede 's Gravenlust verbouwen, die toen bestond uit een herenhuys, een stalling, een wagenhuis, een boomgaard en een tuin.

Uit het voorgaande blijkt dat zijn handel in onroerend goed zeer winstgevend was.¹⁷ Maar het is ook wel eens verkeerd gegaan. Zo verkocht hij in 1767 een speelhuis in de Meerweiden

17 Morren J, *Kastelen en buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord*, Velsen 2005.

ten oosten van het dorp aan Barent Breukels voor 142 gulden. Het werd omschreven als een nieuw en groot stenen speelhuis, voorzien van grote schuifkozijnen met schuifluiken en een groot deurkozijn met luik. In het speelhuis bevonden zich kasten, een schoorsteen, een kelder en een secreet. Het speelhuis was gedekt met dakpannen. Het moet dus een flink speelhuis zijn geweest. Het werd verkocht voor afbraak. De koper moest het grondig afbreken en niets van het speelhuis in of boven de grond achterlaten. Maar de vermelding dat het een nieuw speelhuis was geeft aan, dat afbraak nog niet de bedoeling was. De reden is niet bekend.¹⁸

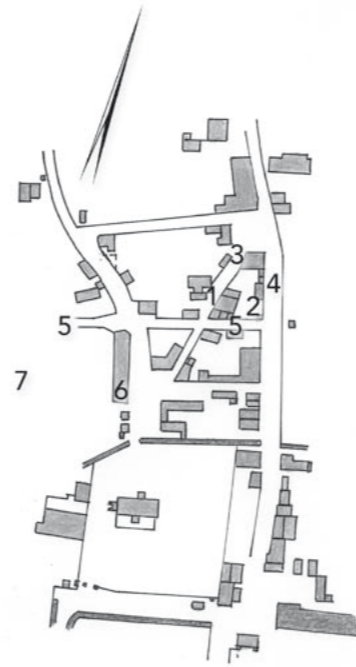
In 1773 liet hij het huis op de hoek van het Haarlemmervoetpad en de Kerkweg verbouwen.¹⁹ In 1780 zien we dat Barend al samenwerkte met zijn zoon Hendrik, toen kochten zij gezamenlijk de helft in het land de Gier, waarop in die tijd een boomkwekerij stond, voor 1000 gulden. Een laatste grote aankoop van vader en zoon was de hofstede Westerveld in Driehuis. Zij kochten die voor 20.600 gulden. De hofstede in één geheel verkopen lukte niet, de hofstede werd daarom eerst verkaveld en toen in delen verkocht. Zij wisten hiermee hun investering ruim terug te verdienen.

Barend overleed in 1783 en liet zijn vrouw Geertje en vijf kinderen na. Dat zij op de hofstede 's Gravenlust in het dorp Velsen hadden gewoond kan afgeleid worden uit het feit dat zijn weduwe in 1784 alle meubilaire en andere roerende goederen op deze hofstede in een openbare veiling verkocht.²⁰ De bezittingen worden verdeeld over zijn nabestaanden, het huis op de hoek van het Haarlemmervoetpad en de Kerkweg kwam toe aan zijn zoon Hendrik.

Hendrik was in 1767 getrouwd met Johanna Swarts.²¹ We mogen aannemen dat hij bij zijn trouwen is gaan wonen in het huis van zijn ouders omdat zijn ouders verhuisd waren naar 's Gravenlust dat zij in 1766 in bezit kregen. Hij had de kunst van zijn vader geleerd. Ook hij handelde een aantal malen in groot onroerend goed, maar meestal in woonhuizen en percelen grond. Twee voorbeelden van grote projecten zijn de buitenplaatsen Meervliet en Schulpen.

In 1782 kocht hij aan de zuidkant van het dorp Velsen de hofstede Meervliet voor 10.000 gulden. In 1782 verkocht hij deze weer voor 16.000 gulden. Op de hofstede Schulpen aan de noordkant van het dorp kocht hij het herenhuis, de schuttingen, de bomen en het hakhout voor 4000 gulden. Verder nog de vruchtbomen, de broeikassen, de bakken met de glazen ramen, de menagerie (dierenverblijf) en andere onroerende goederen op de hofstede. De bestemming was sloop en het afbraakmateriaal verkocht hij op een openbare veiling.²² Een van zijn kleinere aankopen was een schuldbrief van 450 gulden met als onderpand de herberg de Groene Valk aan de Heerenweg ter hoogte van de huidige Terrasweg in het dorp Santpoort. Hij kocht die brief in 1790 voor 200 gulden. Bij de inning van de schuldbrief kon hij dus een winst maken van 250 gulden. Het kopen van schuldbrieven kwam meer voor in deze tijd.

Net als zijn vader was Hendrik meestertimmerman en bracht hij het ook tot presidentschepen van het dorp Velsen en de Santpoort.²³ Ook binnen de familie genoot hij het nodige vertrouwen. In 1792 verklaarden zijn moeder en zijn broers en zusters dat hij onder voorwaarden de boedel van hun vader zou mogen beheren. Willem Doelman, de secretaris van het ambacht Velsen, werd aangesteld als medebeheerder.

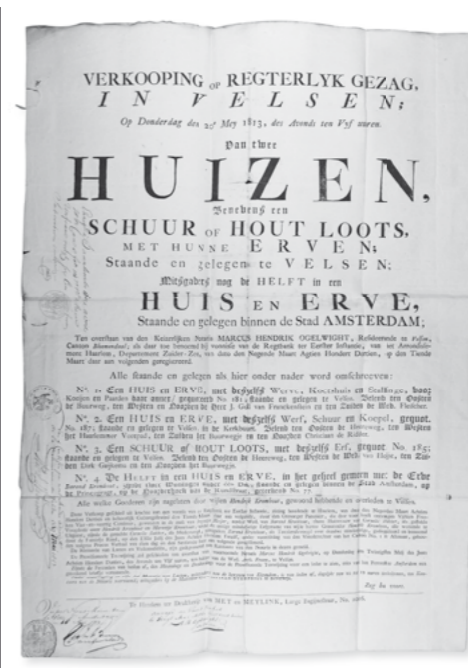
Het dorp Velsen in 1760:
1 Het huis van Barend Kromhout,
2 De koepel,
3 het Haarlemmervoetpad,
4 Heerenwech,
5 de Kerckwech,
6 's Gravenlust,
7 Velserbeek.
J. Morren, naar de brandweerkart van het dorp Velsen uit 1760.

Van links naar rechts:
Het bruiloftslied ter ere van het huwelijk van Hendrik Kromhout en Johanna Swarts.
Noord-Hollands Archief, de Beeldbank. Foto nr. KNA001007772.;

De brochure voor de verkoop van het bezit van Hendrik Kromhout.
Noord-Hollands Archief, Notarieel Archief Velsen, inv. nr. 13 akte 29.
Foto: J. Morren.;

Links op de hoek van de Runstraat en de Prinsengracht in Amsterdam het voormalige huis van Hendrik Kromhout.
Foto: J. Morren, 2017..

Met de exploitatie van de herberg het Roodhart in het dorp ging het niet goed. De herberg werd in 1798 wegens faillissement verkocht aan Hendrik Kromhout en Gerrit van den Aardweg. Zij betaalden 5720 gulden voor de herberg. Voor deze aankoop leenden Hendrik en Gerrit 4500 gulden van Hendrik. De herberg diende als onderpand.

Hendrik overleed in 1812 op 71 jarige leeftijd.²⁴ Hij had één zoon genaamd Barend die getrouwd was met Steijntje Meijer. Uit dit huwelijk kwamen Hendrik en Marretje voort. Barend was voor 1812 al overleden. Bij familieraad werd bepaald dat zijn kinderen Hendrik en Marretje de erfgenamen werden van hun grootvader Hendrik. Steijntje was inmiddels hertrouwd met timmerman Cornelis Bakker en zij woonde in Uitgeest. De kleinkinderen kregen toebedeeld de complete inventaris van het huis op de hoek van het Haarlemmervoetpad en de Kerkweg die bestond uit meubels, gordijnen, aardewerk waaronder veel porselein, glaswerk, zilveren bestek, kleding, linnengoed, sieraden enzovoorts. De inboedel, getaxeerd op 822 gulden en 62 cent, werd per vertrek beschreven. Dit waren een binnenvertrek dat met twee ramen uitzag op de tuin, een middelkamer die met een raam uitzag op de binnenplaats, een klein kamertje terzijde van het voornoemde vertrek met een raam dat uitzag naar de werfschuur, een zijvertrek van dit kamertje met een raam dat uitzag op de binnenplaats, het voorhuis (hier werden geen ramen genoemd), een vertrekje naast het voorhuis dat met een raam uitzag op de Straatweg (voorheen Heerenwech), een kelderkamertje naast het voornoemde vertrek, een zolder, een achterzolder, een keuken, een koepel, een stal en een timmerloods. Buiten het huis de binnenplaats.

De beschrijving van de inboedel en de inrichting van het huis geeft een geweldig beeld van de wijze waarop de Kromhoutjes leefden en woonden. Nog in het zelfde jaar werd de complete inventaris verkocht op een openbare veiling, het geheel bracht 1282 gulden en 84 cent op, ruim boven de taxatie waarde.²⁵

In de akte werden dus zes ramen genoemd, maar in het register van deuren en vensters werden 3 deuren en 11 vensters genoemd. We missen dus nog 5 ramen. Ook werd er een inventaris opgemaakt van de vaste goederen in de nalenschap van Hendrik. Dit waren een huis met een erf, werf, koetshuis en stalling voor koeien en paarden. Dit geheel behoorde bij de hofstede 's Gravenlust. Een huis met een erf, werf, schuur en speelhuis, een schuur of houtloods, dat stond op de hoek van het Haarlemmervoetpad en de Kerkweg. En als laatste de helft van een woonhuis dat bestond uit twee woningen dat stond in Amsterdam.

²⁴ Website Wie was Wie.

²⁵ NHA. Notarieel Archief van Velsen inv. nr. 9 akte 21, inv. nr. 12 akte 69 en inv. nr. 40 akte 39.

¹⁸ NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 1009 akte 156.

¹⁹ NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv.nr. 117 fo. 168.

²⁰ NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 1011 akte 54 en inv, nr. 971 fo. 144r.

²¹ Rolle S, Gisteren haast onherkenbaar, IJmuiden 1982, blz. 113.

²² Morren J, *Kastelen en buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord*, Velsen 2005.

²³ NHA. ORA. Velsen inv. nr. 971 fo. 178r en inv. nr. 975 fo. 105r.

Hendrik had dit huis samen met zijn zoon Barend in bezit gehad. Dat woonhuis staat nog steeds op de noordhoek van de Princesstraat en de Runstraat.

Het dorp Velsen in 1961, zoals het was vóór de kanaalverbreding.
Noord-Hollands Archief

De vaste goederen werden getaxeerd op een waarde van 4221 gulden.²⁶ Het geheel van de vaste goederen werd in 1813 verkocht door de voogden over de kleinkinderen van Hendrik. Ook dit was vastgesteld in het familieberaad. De verkoper was Christiaan Stumphius, een makelaar uit Beverwijk.

Het huis met toebehoren bij 's Gravenlust werd voor 800 gulden verkocht aan Hendrik Slot, de broodbakker in het dorp Velsen. Het huis met de koepel en toebehoren werd voor 1210 gulden verkocht aan Cornelis Bakker, de man van Stijntje Meijer. Het huis in Amsterdam werd niet verkocht omdat hiervoor te weinig werd geboden. Cornelis Bakker bleef wonen in Uitgeest en zal het huis met toebehoren verhuurd hebben aan derden. In 1820 verkocht hij het huis met de houtloods en de koepel aan Dirk Lith, een timmerman uit Amsterdam voor 3000 gulden. Hiermee was de totale opbrengst al bijna gelijk aan de taxatiewaarde. In de akte werd vastgelegd dat de verkoper in de gemeente Velsen geen timmermansbedrijf mocht uitoefenen. Hiermee werd Cornelis uitgesloten als toekomstig concurrent van Dirk.²⁷

²⁶ NHA. Notarieel Archief van Velsen inv. nr. 9 akte 10 en inv. nr. 13 akte 26.

²⁷ NHA. Notarieel Archief van Velsen inv. nr. 13 akte 33, inv. nr. 39 akte 6 en inv. nr. 144, 5-2-1820..

Een luchtfoto van het dorp Velsen in dezelfde richting uit mei 1968. Ter voorbereiding van de kanaalverbreding worden een deel van de bebouwing en de Stationsweg gesloopt.
Noord-Hollands Archief

Van Timmermanshuis tot vuurwerkfabriek

Dirk Lith verhuisde naar Velsen om daar zijn beroep uit te oefenen. Hij was in 1811 getrouwd met Barbara Ruariis. Ook zij waren welgesteld en hadden steeds een dienstbode in dienst. Achtereenvolgens waren dit Marijtje de Jong uit Edam, Hendrika Stichter uit Egmond en Maartje Koopman uit Uitgeest. Uit hun huwelijk kwam in 1812 een dochter voort, genaamd Cornelia. In 1825 was hij actief op de buitenplaats Meervliet ten zuiden van het dorp Velsen. Rond 1823 was deze buitenplaats in bezit gekomen van Willem Ferdinand Mogge Muilman uit Amsterdam. Willem Ferdinand liet het herenhuis aanzienlijk vergroten, het werd naar achteren uitgebreid en met een verdieping verhoogd. De deurpartij met zijn classicistische omlijsting werd verwijderd en vervangen door een eenvoudige dubbele openslaande deur. De onderzijde van de ramen in de bovenverdieping was gelijk aan het niveau van de verdiepingsvloer. Om valpartijen te voorkomen werden de lage openslaande ramen aan de buitenzijde voorzien van een sierlijk metalen hekwerk. De ramen werden uitgevoerd in een stijl die rond 1810 in de mode kwam. Ter weerszijden van de ramen werden luiken aangebracht.

Er werden dus de nodige vensters en deuren vervangen door nieuwe deuren en vensters naar de laatste mode. Dirk verkocht dan ook namens zijn opdrachtgever 11 kozijnen, 4 deuren en 1 trap. Ook in de tuin werden de nodige wijzigingen aan gebracht, er werden 19 bomen, 42 stammen en hout op stam verkocht. Dirk nam dus ook groter werk aan, net als Barend en Hendrik Kromhout.²⁸ In 1851 werd Dirk getroffen door het overlijden van zijn echtgenote. In 1861 stopte hij met zijn bedrijf in Velsen en verhuisde naar Edam. Het huis

²⁸ NHA. Notarieel Archief van Velsen inv. nr.45 akt4e 73.

NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.

Morren J, Kastelen en buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord, Velsen 2005.

Het dorp Velsen in 1832.
1 Het huis van Barend Kromhout,
2 de koepel,
3 de Heerewech,
4 de Kerkckwech,
5 Het Haarlemmervoetpad, 6 de loods.
J. Morren, naar het kadastrale minuutplan uit 1832.

Het dorp Velsen in 1867.
1 Het huis van Barend Kromhout met
werkplaats en het tweede huis aan de zijde van
de Rijksstraatweg,
2 het Haarlemmervoetpad,
3 Herenweg/Rijksstraatweg,
4 Buur of Kerkweg.
J. Morren, naar een kadastr. wijzigingskaart uit 1867.

Het dorp Velsen in 1925 met daarin
aangegeven het bezit van Adriana Köhler
op straat en huisnummer.
*J. Morren, naar een kadastrale wijzigingskaart
uit 1925.*

van Barend Kromhout met erf, werf, schuur en koepel verkocht hij in dit jaar aan Philip Machiel Sigling voor 2500 gulden. De loods werd aan een andere gegadigde verkocht.

Philip Machiel Sigling was zadelmaker en woonde in Velsen.²⁹ Hij was getrouwd met Johanna Maria Klingler. Zij kregen vijf kinderen: Georg Andries in 1859, die overleed toen hij 18 dagen oud was; Philip Machiel in 1860, Johan George Andries in 1862 die overleed toen hij 8 weken oud was; Gerard in 1863, Georg Adam in 1865 die overleed toen hij 14 dagen oud was; Anna Elisabeth in 1866 en Johan Andries in 1869. De laatste overleed acht maanden oud. In de periode dat zij in het huis woonden hadden zij achtereenvolgens zeven inwonende huisgenoten en een knecht zadelmaker. Zij waren welgesteld en hadden achtereenvolgens vier inwonende dienstbodes in dienst. In 1883 werd hij getroffen door het overlijden van zijn echtgenote. Zijn zoon Gerard ging meewerken in de zadelmakerij van zijn vader. Maar vermoedelijk bracht dit toch te weinig op want hij ging naast het zadelmaken ook kamerbehangsels aanbrengen.

Philip Machiel liet in 1865 veranderingen aanbrengen aan het huis en de schuur en er kwam een tweede woning bij aan de zijde van de Rijksstraatweg. In het kadaster werd het perceel daarna omschreven als twee huizen met werkplaats. De koepel werd niet meer genoemd, die zal in dit jaar gesloopt zijn.³⁰

Vanaf 1891 had hij opnieuw inwonende huisgenoten, achtereenvolgens een verpleegster, een opzichter Waterstaat, een ingenieur en een commies post/telefoon. Het huis waar zij woonden was toen geadresseerd als wijk K nr. 48 en later als Rijksstraatweg nummer 17,

²⁹ NHA. Hyp. 4, deel nr. 7625 akte 22.

NHA. Kadaster Velsen, art. 118 en 612 oude reeks.

NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.

³⁰ NHA. Kadaster Velsen, art. 612 oude reeks en nieuwe reeks.

NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.

Website Wie was Wie.

De Middendorpstraat rond 1935. Rechts de ingang
van Middendorpstraat 2 en daarachter de zuidelijke
aanbouw van het huis. Opvolgend is het huis van de
vroedvrouw te zien.
Foto beschikbaar gesteld door Siebe Rolle, Velsen-Zuid.

Het huis van Barend Kromhout in 1975, voor de restauratie.
Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA001001910.

voorheen de Heerenweg. Later wijzigde het huisnummer naar 24. Het bezit strekte dus nog steeds van het Haarlemmervoetpad tot aan de voormalige Heerenweg. Ondanks de adressering aan de Rijksstraatweg hadden de beide huizen hun uitgang aan de Buurweg, de huidige Middendorpstraat.

In 1893 besloot hij met zijn nog levende kinderen de twee huizen met de werkplaats te verkopen aan Cornelis Fortgens voor 4000 gulden. Deze had geen beroep en woonde aan de Kruisstraat in Haarlem.

Philip Machiel senior verhuisde naar Edam, hier woonde zijn zoon Philip Machiel junior, die deurwaarder was in dienst van de Arrondissementsrechtbank te Haarlem. Senior ging inwonen bij zijn zoon in Edam. Dit maken we op uit het feit dat de gehele inboedel op een openbare veiling werd verkocht. De veiling vond plaats in het hotel Appeldoorn in het dorp Velsen. Johanna Maria Klingler was in 1883 overleden zonder een testament achter te laten. Daarom werd de opbrengst verdeeld over senior, zijn kinderen en enkele andere rechthebbenden.

In 1895 keerde Machiel senior terug naar Velsen. Nu ging hij inwonen bij zijn zoon Gerard die in Velsen was blijven wonen, in Rijksstraatweg 17. Dat zal hij gehuurd hebben van de nieuwe eigenaar Cornelis Fortgens. In hetzelfde jaar trouwde Gerard met Alida Geertruida Johanna Meijer. Vervolgens verhuisde senior in 1898 naar Haarlem en zal daar zijn gaan inwonen bij zijn dochter die getrouwd was met Cornelis Gosler, een kantoorbediende. Hij overleed hier in 1902, oud 75 jaar.

Gerard bleef aanvankelijk wonen in Rijksstraatweg nummer 17. Zijn vrouw Alida Geertruida Johanna overleed in 1913 te Haarlem en Gerard in 1932 te Beverwijk.³¹

Cornelis Fortgens liet in 1898 het perceel waar de twee huizen en de werkplaats op stonden kadastraal opsplitsen in een perceel met twee huizen en een perceel met een werkplaats. Hij verkocht de werkplaats in 1898 aan Dirk Wagenaar, een koperslager die woonde in Velsen. De koopsom bedroeg 1000 gulden. De twee huizen hield hij in bezit tot 1901, toen verkocht hij deze aan Martinus van Geelen, een winkelier in Velsen voor 5500 gulden. Tijdens de verkoop werd hier op het onbebouwde gedeelte een huis gebouwd. Vastgelegd werd dat

³¹ NHA. Notarieel Archief Velsen, inv. nr. 131 akte 99 en 104.

NHA. Kadaster Velsen, art. 612 nieuwe reeks en art. 1341.

dit huis met toestemming van de koper afgebouwd werd door en voor rekening van de verkoper.³²

Martinus Geelen was getrouwd met Maria Nieuwenhuizen. Zij kregen vijf kinderen: Pieter Johannes in 1892; Maria Johanna Geertruida in 1895; Bernardus Martinus in 1897 die overleed toen hij acht maande oud was; Catharina Everdina in 1902, zij overleed in 1903 en Maria Everdina Elisabeth in 1908. Hij woonde met zijn gezin aanvankelijk in de woning aan de Rijkstraatweg 26, daarna in Kanaalkade 32, Wijkerstraatweg 142 en nog drie andere adressen. De woning aan de Wijkerstraatweg is in zijn opdracht gebouwd in 1924. Tijdens de periode dat Martinus het geheel in bezit had werd op de plaats van de voormalige koepel het in aanbouw zijnde huis afgebouwd. Het werd een woon- en winkelhuis met de voorgevel aan de Rijkstraatweg. Aanvankelijk was hij onderwijzer aan de Christelijke school in Velsen-Noord, daarna werkte hij bij de papierfabriek van Gelder waar hij de leiding had over de afdeling loonzaken. Hij was een actief deelnemer aan het sociale leven in Velsen doordat hij tal van bestuursfuncties vervulde bij vele verenigingen. Hij was onder andere voorzitter van de schoolvereniging "Uw Koninkrijk kome" en directeur van de Christelijke zangvereniging "God is mijn lied". Hij was meer dan 50 jaar organist in de Hervormde kerk te Velsen. Voorts was hij actief bij de plaatselijke afdeling van de Christelijk Historische Unie. In 1917 vierde het echtpaar hun 25 jarig huwelijksfeest. In 1929 hertrouwde hij met Grietje Sietus van der Kamp, toen zijn eerste echtgenote in 1927 was overleden. Op 65-jarige leeftijd ging hij in 1933 met pensioen. Bij zijn afscheid van de Papierfabriek kreeg hij van de directie een gouden horloge cadeau. Hij overleed in 1946 en werd begraven op de begraafplaats Westerveld in Driehuis.

Het huis van Barend van Kromhout en de overige panden had hij al in 1912 verkocht aan Marten Lettenmeijer voor 8000 gulden. Het geheel werd daarbij omschreven als een woon- en winkelhuis en drie woonhuizen met erven, aaneen staande aan de Rijkstraatweg. Kadastraal bekend als sectie H. nr. 3109, 3553 en 3554. Hierbij werd een winkelinventaris verkocht die bestond uit een winkelkast, een toonbank en twee raamopstanden waarvoor 100 gulden werd betaald.³³

Marten Lettenmeijer woonde in Baarn en was daar chauffeur. Hij bleef in Baarn wonen en verhuurde de panden aan derden. Hij hield het geheel in bezit tot 1919, toen hij de panden verkocht aan de weduwe van Dirk van Heijst voor 9500 gulden.³⁴ Uit deze verkoopakte

Links het huis tijdens de renovatie in 1976.

Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA 001001921.

Hierboven de renovatie van de noordelijke uitbouw met kelder en de opkamer en de gedeeltelijke herbouw van het middendeel.

Noord-Hollands Archief, de beeldbank, KNA001001919.

De renovatie van de oostgevel. Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA 001001920.

Ernaast: de renovatie begint te vorderen, 1977. Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA001001922.

wordt duidelijk dat de panden nu anders geadresseerd zijn en toegangen hebben, één aan de Rijkstraatweg, één aan de Hoofdbuurtstraat en twee aan de Middendorpstraat.

De weduwe van Dirk van Heijst, Adrina Köhler, was in 1880 met hem getrouwd. Dirk was in 1918 overleden. Het echtpaar had acht kinderen gekregen: Bregje in 1882 die overleed in 1885; Hendrik Christiaan in 1883 die overleed toen hij vijf weken oud was; Christoffel Jacob in 1886; Bregje in 1889; Adriana in 1891; Dirk in 1892 en Jacob in 1896. De weduwe woonde met haar nog thuiswonende kinderen in het pand op de noordelijke hoek van de Middendorpstraat en de Rijkstraatweg (nu Meervlietstraat). De overige panden verhuurde ze. Met de nog levende kinderen ging zij in 1923 over tot de verdeling van de onroerende goederen. Naast de drie panden die zij in 1919 had aangekocht, bezat zij nog een dubbele woning met erf aan de Zuiderdorpstraat die uit de nalatenschap van haar man was gekomen. Deze woningen zijn in later tijd gesloopt. Alle goederen werden toebedeeld aan de weduwe en er vond een verrekening plaats met haar kinderen. Adriana overleed in 1940, nog in het zelfde jaar verkochten haar kinderen het huis van Barend Kromhout met de daarbij staande panden en de overige panden die Adriana in bezit had. Het geheel bestond toen uit:

- drie woonhuizen met erf aan de Zuiderdorpstraat 2, 4 en 6,
- twee woonhuizen met erf aan de Hoofdbuurtstraat 3 en 5, nummer 3 was een gedeelte van het huis van Barend Kromhout,
- twee woonhuizen aan de Middendorpstraat 2 en 4, nr. 4 was in twee gedeelten opgesplitst, nummer 2 was een gedeelte van het huis van Barend Kromhout.
- een woon en winkelhuis met schuur aan de Meervlietstraat 26 en 28 wat één geheel vormde met Middendorpstraat 4.

De Zuiderdorpstraat 2, 4 en 6 en Hoofdbuurtstraat 5 werden verkocht aan Van Oudshoorn. Hoofdbuurtstraat 3 en Middendorpstraat 2 en 4 werden verkocht aan Pieter Jongejan en Cornelis Makaay. Middendorpstraat 1 werd verkocht aan Wilhelmus Hendrikus Josephus van Leuven. Het woon- en winkelhuis Meervlietstraat 26 en 28 werd verkocht aan Arend Drooger.³⁵

Het huis van Barend van Kromhout, toen bestaande uit Hoofdbuurtstraat 3 en Middendorpstraat 2 en 4 werd door Pieter Jongejan en Cornelis Makaay aangekocht. Het verkoop bedrag werd in de akte niet genoemd. Pieter woonde in IJmuiden en Cornelis in Driehuis en beide waren vishandelaar. Zij zullen dit pand gekocht hebben voor de verhuur want zij bleven op hun oude adressen wonen.

³² NHA. Hypotheken 4, deel nr. 8107 akte 65 en deel nr. 8016 akte 111.

³³ NHA. Kranten viewer, IJmuider Courant 21-2-1917, 4-9-1918, 9-4-1919, 15-12-1920, 12-10-1921, 2-11-1925, 5-7-1924, 22-1-1927, 4-6-1933 en 8-4-1946.

NHA. Hyp. 4, deel nr. 8303 akte 101.

NHA. Kadaster Velsen, art. 2271 en 3091.

³⁴ NHA. Hyp. 4, deel nr. 8303 akte 101 en deel nr. 8446 akte 26.

NHA. Kadaster Velsen, art. 2291 en 3091.

³⁵ NHA. Hyp. 4, deel nr. 8568 akte 148 en deel nr. 9119 akte 8.

NHA. Kadaster Velsen, art. 3091 en 3634.

NHA. Persoon en gezinskaarten Velsen.

Website Wie was Wie.

In 1952 ontvingen zij van de gemeente Velsen op basis van de Wet op Materiële Oorlogsschade een schadeloosstelling wegens oorlogsschade en onteigening voor een perceel aan de Rijksweg ter hoogte van de in de oorlog afgebroken buurtschap Rozenstein. Het ging om een bedrag van 7496 gulden. Het perceel werd onteigend door de gemeente Velsen in het belang van de wederopbouw. Zij krijgen dit bedrag in de vorm van een perceel grond aan de Dokter Kuyperlaan 25 in het villapark Velserbeek. Hierop is een woonhuis met garage gebouwd. De grond had een waarde van 3347 gulden en 50 cent. De rest, een bedrag van 4148 gulden werd contant uitbetaald. Pieter Jongejans ging in de woning met garage wonen.

Het voormalige huis van Barend Kromhout bleef tot 1955 in bezit van de beide families. Pieter Jongejans was in 1954 overleden, dit zal de aanleiding geweest zijn om het bezit te verkopen en de opbrengst onder de erfgenamen te verdelen. Het pand werd toen verkocht door Cornelis Makaay die woonde aan de Driehuizerkerkweg 59, de kinderen en weduwe van Pieter Jongejan, Nicolaas die woonde aan de Dokter Kuyperlaan 46 en Aaltje Harmina Ymker en Gusta die beiden woonden aan de Dokter Kuyperlaan 25. De nieuwe eigenaars werden Jan Rudolf Piersma en zijn minderjarige zoon Pieter Rudolf uit IJmuiden, zij kochten het pand voor 2500 gulden.³⁶

Jan Piersma woonde aan de Wijk aan Zeeërweg 126 in IJmuiden en was koopman. Hij was getrouwd met Anna van der Plas. In 1950 kwam hij in financiële moeilijkheden omdat zijn N.V. Bouw –en Exploitatie-Maatschappij “Bon Ami” in faillissement verkeerde. Bij beschikking van de rechtbank in Haarlem kreeg hij een curator toegewezen om het faillissement af te handelen. Dit zal de aanleiding geweest zijn om naar een nieuwe bron van inkomsten uit te kijken. In 1953 vroeg hij bij het college van Burgemeester en Wethouders in Velsen een vergunning aan voor het oprichten van een fabriekje voor het vervaardigen van Wonderkaarsen, met daarin een opslag voor enige voorraden ijzerpoeder, aluminiumpoeder, bariumnitraat, dextrine en verkoperd ijzerdraad. Dit wilde hij vestigen in de Hoofdbuurtstraat 3, het voormalige huis van Barend Kromhout. Deze vestiging bracht in het dorp de nodige onrust teweeg. Hij werd wantrouwend bekeken en er gingen tal van verhalen in het rond. Hij zou bommen maken of andere gevaarlijke zaken. Ondanks de onrust kreeg hij vergunning om zijn wonderkaarsenbedrijf op te starten aan de Hoofdbuurtstraat. Dit zou letterlijk en figuurlijk bijna de doodklap worden voor dit historische pand.

De onrust leidde ertoe dat een aantal bewoners van het dorp een front vormden omdat zij de zaak niet vertrouwden. Een aangifte volgde en er werd door de politie met overvalwagens en rechercheurs een inval gedaan in de fabriek. Er werden tonnetjes met inhoud en andere zaken in beslag genomen voor onderzoek. Uiteindelijk werd geconstateerd dat de voorraad in de fabriek geen stoffen bevatte die konden ontploffen en hij mocht zijn bedrijf

De west gevels en de west- en zuidoostgevels van het huis van Barend Kromhout na de restauratie. Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA001001927 en KNA001001926.

De oostelijke achterkamer en de westelijke kamer; de schouw is gedeeltelijk origineel. Foto: J. Morren 2014.

voortzetten. Er werden alleen onschuldige wonderkaarsen en lichteffectjes gemaakt voor in de kerstboom. In de drukke perioden werkten vijf personeelsleden in het bedrijf, waaronder zijn zoon. Per dag konden 30.000 wonderkaarsen gemaakt worden. Die moesten snel naar de afnemers getransporteerd worden omdat hij er maar 15.000 in voorraad mocht hebben.

De verleiding werd groot om ook andere zaken te vervaardigen. In 1954 was hij samen met een aantal personeelsleden en zijn zoon knalkurken aan het maken in zijn woning aan de Wijk aan Zeeërweg. Hierbij deed zich een explosie voor waarbij zijn zoon ernstige brandwonden opliep en overgebracht moest worden naar het Sint Antonius-ziekenhuis in IJmuiden. In de woning werd grote schade aangericht. De politie nam een grote hoeveelheid vuurwerk in beslag omdat Jan had geen vergunning voor de opslag in zijn woning.

In 1955 was het opnieuw raak, maar nu in de Hoofdbuurtstraat. Hier was eerder al narigheid geweest. Na een brand was op last van de brandweer een cement bepleistering aangebracht op de plafonds en andere brandbare delen van het pand. Maar nu was er een ontploffing en brak er brand uit door broei in de opslag van 50.000 wonderkaarsen. Door de broei had er een bepaalde gasontwikkeling plaatsgevonden die de ontploffing veroorzaakt had. Een stuk zijmuur op de hoek van de Middendorpstraat en de Hoofdbuurtstraat viel door de ontploffing op de straat. Hierbij raakten twee voorbijgangers gewond door rondspattend steen en glas. De zuidelijke uitbouw van het pand die als opslag en droogkamer diende was grotendeels verwoest. Na het blussen van de brand heeft de brandweer de delen die op instorten stonden omver getrokken. Rond de plaats waar het vernielde gedeelte stond werd een schutting gebouwd. Onder de bevolking van het oude dorp was nu een grote angst uitgebroken dat er bij voortzetting van het bedrijf weer opnieuw een brand en of een ontploffing zou plaatsvinden. Bij de bestrijding van de brand was ook burgemeester Kwint aanwezig, hij zal de ernst van de zaak toen ingezien hebben. Het werd aan Jan verboden om zijn bedrijf in het oude dorp voort te zetten. Hij verplaatste zijn bedrijf toen naar een pand bij de Haringhaven in IJmuiden waarin ook rokerijen gevestigd waren. In 1956 brak ook hier brand uit en ging het gehele pand verloren. Daarna vroeg hij vergunning aan om zijn bedrijf voort te zetten in een bunker in de Heerenduinen. In 1957 werd deze vergunning verleend. Intussen was het faillissement van zijn bedrijf “Bon Ami” nog steeds niet afgerond. Het was een slepende zaak geworden en er werd een nieuwe curator benoemd. Pas in de jaren 60 van de vorige eeuw werd het faillissement afgehandeld.

Het noodlot bleef Jan achtervolgen, in 1959 vond er een zware explosie plaats in de bunker waar de fabriek gevestigd was. Volgens een verklaring die Jan aflegde bij de politie had een doos met 4000 knalkurken, die op de bunker te drogen stonden, vlamgevat door een duinbrand bij zijn bunker. Deze doos zou hij gevonden hebben in een hoop afval. Maar de politie vond in de bunker ook enige dozen met knalkurken, waarvan Jan beweerde niet te weten waar die vandaan kwamen. Onderzoek wees uit dat de duinbrand rond de bunker

Het huis na de explosie en de brand in de zuidelijke uitbouw. De brandweer is aan het nablussen en trekt de op instorten staande delen omver. Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA001008414.

³⁶ NHA. Hyp. 5, deel 9119 akte 8 en 9 en deel nr. 9448 akte 48.

NHA. Kadaster Velsen, art. 3634 en 7274.

veroorzaakt was door de explosie, en niet andersom. De brandweer had de nodige moeite gehad om enkele hardnekkige brandhaarden te bestrijden. Het ergste was dat zijn zoon bij de explosie ernstig gewond was geraakt, met spoed werd hij naar het Antoniusziekenhuis overgebracht. De verwondingen waren zodanig dat hij in de loop van de avond overleed. De fabriek keerde niet meer terug in de bunker in de Heerenduinen. Na dit zware ongeval horen we niets meer over de fabriek van wonderkaarsen.³⁷ Jan hield het voormalige huis van Barend Kromhout tot 1962 in bezit. De restanten van het zuidelijk deel had hij laten slopen.

Zijn zoon had geen testament achtergelaten, waardoor zijn deel in het bezit automatisch toeviel aan zijn ouders. Zij verkochten het oostelijk deel van het huis aan Johannes Jacobus Nan, een vishandelaar die woonde aan de Stationsweg 102 in Velsen-Zuid. Hij betaalde 500 gulden voor dit gedeelte van het huis. Johannes Jacobus handelde bij deze koop als voogd over zijn dochter Susanna Maria Nan die de eigenaresse werd van het huis. Susanna Maria was een handweefster, zij huurde het voormalige huis van de Vroedvrouw van de gemeente als atelier. In 1971 kocht zij van Pieter Jan Rudolf de rest van het huis. Susanna Maria trouwde in 1976 met Peter Rooij. Zij was ook actief bij de Stichting Het Dorp Velsen als penningmeester. Deze stichting gaf in 1975 een boek uit over de geschiedenis van het dorp onder de titel "Een kerk en een handvol huizen". Bij de presentatie van het boek was zij samen met mevrouw Franse-Goldstein aanwezig als bestuurslid van de stichting. Hierbij werd het boek overhandigd aan burgemeester J. Reehorst en wethouden C. Ockeloen.

De betrokkenheid van Susanna Maria en haar man bij de historie van het dorp blijkt ook uit het feit dat zij het voormalige huis van Barend Kromhout in 1976 geheel lieten restaureren. Het huis was toen dermate slecht dat een groot gedeelte van het huis opnieuw opgetrokken moest worden. Alleen de noordelijke uitbouw, een paar binnenmuren en de achtergevel bleven staan. Het grootste deel van de dakkap werd vervangen. Ook de zuidelijke uitbouw werd herbouwd met houten buitenwanden. Aan de zuidzijde stond ook een wit bepleisterde uitbouw met stalraampjes in de gevel en een deuringang met een wat luxere deurlijsting. Hier bevond zich de hoofdingang van het huis en de uitbouw was een inkomsthalletje. De stalraampjes en het ontwerp van de uitbouw horen hier niet bij, mogelijk was de oorspronkelijk bestemming een bergruimte. Toen alles gereed was stond er weer een parel van een monument in het dorp Velsen.³⁸ Peter Rooij overleed in 2016 waarna zijn weduwe Susanna Maria in het huis bleef wonen.

Van links naar rechts: De opkamer met zijn balken plafond, de schouw in de oostelijke achterkamer, en de trap naar de opkamer in de noordelijke uitbouw. Foto's J. Morren, 2014.

De presentatie van het boek "Een kerk en een handvol huizen". Van links naar rechts; wethouder C. Ockeloen, burgemeester J. Reehorst, Susanna Maria Nan en J. Franse-Goldstein, beide bestuursleden van de Stichting het dorp Velsen. Noord-Hollands Archief, de Beeldbank, KNA001015761.

³⁷NHA. Kranten viewer, IJmuider Courant 4-1-1950, 12-9-1953, 19-9-1953, 4-1-1954, 31-5-1955, 19-3-1956, 3-10-1957 en 21-7-1959. Haarlems Dagblad 29-12-1960.

³⁸ NHA. Hyp 4, deel nr. 2408 akte 107. NHA. Art. 10133 en 11804.

Informatie van Susanna Maria Nan en Pieter de Rooij, Velsen-Zuid.

De archeologische vondsten

Tijdens de restauratie van het huis in 1977 was de bewoner Peter Rooij bezig met het leggen van een nieuw riool. Hierbij stuitte hij in de tuin op een beerput. Het was een van stenen gestapelde put waarvan de koepel al verwijderd was. De bovenzijde van de put bevond zich 40 cm. onder het maaiveld. In de beerput trof Peter de Rooij een grote hoeveelheid fragmenten aardewerk aan en een kleine hoeveelheid fragmenten van glaswerk. De voortgang van de restauratiewerkzaamheden verhinderde om de beerput tot de onderkant te legen. In het onderste gedeelte van de beerput kan dus nog een behoorlijke hoeveelheid aardewerk en glaswerk aanwezig zijn.

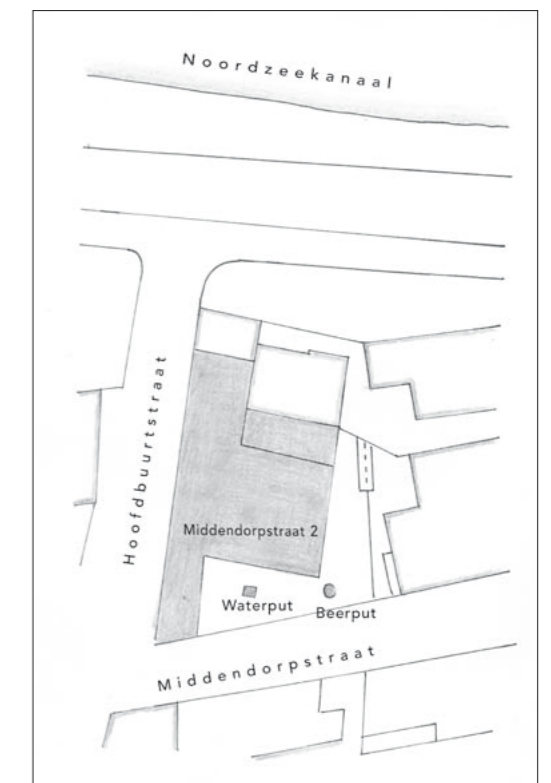

Borden van wit bakkend aardewerk, wit glazuur met daarop blauwe motieven.

In 2014 heeft het echtpaar De Rooij de fragmenten aardewerk en glaswerk ter beschikking gesteld aan de Archeologische Werkgroep Velsen om dit zoveel mogelijk te herstellen en te dateren. Deze werkzaamheden zijn door de werkgroep in 2016 afgerond. Het aarde- en glaswerk kon gedateerd worden in de periode laatste kwart 17e eeuw tot en met de eerste helft van de 18e eeuw. Het aardewerk bestaat deels uit het luxer aardewerk; mooi uitgevoerde borden en porseleinen kopjes en schoteltjes maar ook uit eenvoudiger gebruiksaardewerk. De hoeveelheid fragmenten glaswerk is niet groot. Eronder zijn enkele fragmenten van luxer uitgevoerde drinkglazen. Het gevonden aarde- en glaswerk zal gezien deze luxere uitvoering gebruikt zijn door een meer welgestelde familie.

In de periode waarin het aardewerk en glaswerk is gedateerd woonden er in het huis inderdaad personen die verkeerden in de bovenste laag van de bevolking. Dit waren Decemer Meijer en zijn vrouw Judic Coenders, die het huis in 1712 in bezit hadden gekregen. Decemer was schepen in Velsen en ouderling bij de kerk in het dorp Velsen. Hij was in het bezit van een tweede huis in het dorp en een aantal percelen land in Velsen. Ook had hij een korte periode een herberg in bezit. Daarnaast had hij een theekoepel laten bouwen achter het huis aan de Heerenwech. Ook zal hij de persoon geweest zijn die het oorspronkelijk houten huis heeft laten slopen en hier een luxer stenen huis heeft laten bouwen.

Een schets met daarop de plaatsen waar de beerput en de waterput liggen. Tekening J. Morren naar aanwijzing van Peter Rooij.

Borden van wit bakkend aardewerk, wit glazuur met daarop blauwe motieven.

Een schotel van porselein, wit glazuur met daarop blauwe, rose, oranje en goudkleurige motieven.

Een bord van wit bakkend aardewerk, wit glazuur met daarop blauwe motieven en randen. In de blauwe motieven is lichtbruin ingevoegd.

Het echtpaar de Rooij vertelde dat er bij de restauratie van het huis stukken goudleerbehang waren aangetroffen die mogelijk uit de bouwtijd van het stenen huis dateren. Al deze punten geven aan dat we te maken hebben met een welgesteld gezin. Na het overlijden van Decemer Meijer in 1738 ging het huis over naar zijn weduwe Judic. Voor zover is na te gaan in de doop, trouw en begraafboeken van Velsen had het echtpaar geen kinderen. In 1741 verkocht Judic het huis, er waren geen erfgenamen. Het is aannemelijk dat zij in een kleiner huis is gaan wonen en een deel van het aarde- en glaswerk niet meer nodig had. Omdat de datering grotendeels samenvalt met de periode dat zij hier heeft gewoond met haar man, zal zij het overvloedige aarde- en glaswerk in de beerput gegoooid hebben.

Het kwam ook voor dat bij het uitbreken van een epidemie al het aarde- en glaswerk in de beerput werd gegoooid in verband met besmetting. Maar rond 1741 was er geen epidemie in Velsen en was er geen uitzonderlijk groot aantal sterfgevallen in Velsen.

Kopje van Europees porselein. Wit glazuur met daarop blauwe motieven of afbeeldingen.

Leden van de Archeologische Werkgroep bezig met de schervenpuzzel van het aardewerk. Foto: J. Morren.

Een grape (voorraadpot) van wit bakkend aardewerk. Binnenkant licht geel glazuur. Buitenkant groen glazuur. De voorwerpen op alle foto's dateren uit de periode laatste kwart 17e eeuw tot en met de eerste helft van de 18e eeuw.

Een schenkan met tuit. Wit bakkend aardewerk. Binnenkant licht geel glazuur. Buitenkant is het glazuur van bruin tot crème gemêleerd.

Een steelpan, rood bakken aardewerk en bruin glazuur.

Kopjes met schoteltjes van Europees porselein. Wit glazuur met daarop blauwe motieven of afbeeldingen.

Afsluitend kunnen we stellen dat het gevonden aarde- en glaswerk toebehoort heeft aan Decemer Meijer en zijn vrouw Judic Coenders.³⁹ De beerput met de rest van de aarde- en glaswerkscherven worden heden niet bedreigd door werkzaamheden of andere oorzaken. Het zelfde geldt ook voor de waterput ten zuiden van het huis. Er is tot op heden geen noodzaak voor een verder onderzoek aan de beide objecten.

Met dank aan:
Peter Rooij en Susanna Nan, Velsen-Zuid.
Siebe Rolle, Velsen-Zuid.
Archeologische Werkgroep Velsen.

Afkortingen:
NHA = Noord-Hollands Archief, Haarlem.
ORA = Oud Rechdelijk Archief Velsen.
Hyp = Hypotheken 4.

³⁹ Verslag Archeologische Werkgroep Velsen, aarde en glaswerk Middendorpstraat 2, Velsen-Zuid, 2016.
Informatie van Susanna Maria Nan en Peter Rooij, Velsen-Zuid.

POEDERS, NITRATEN EN EEN GEHEIM RECEPT

Elke dag 30.000 wonderkaarsen uit Velsens vuurwerkfabriekje

ACHER DE OUDE, GRIJZE MUREN van het huis met het nummer drie K in de Hoofdbuurtstraat in Oud Velsen, waar vele woningen van ouderdom tegen elkaar leunen...

Aan de stille, oude Hoofdbuurtstraat

HET experimenteren en beproeven van allerlei mengsels heeft hem heel wat tijd gekost. Vorig jaar liet meneer Piersma af en toe eens een 'kleine zending komen van nieuw...

IN het hele land bleek er enorme belangstelling te zijn voor zijn wonderkaarsen. De grote man op vuurwerkgebied uit Leiden, meneer Kat, maakt ze niet want die doet alleen aan groot spul voor de feestdagen...

ORIGINEEL handwerk kun je het vuurwerk van deze IJmuidenaar noemen. Enige maanden geleden is de productie aan de Hoofdbuurtstraat nummer K 3 met de hinderwerk in zee aan het gemeentebestuur...

De kelder in!

Er is een mijl en donker keldertje in Oud-Velsen, waarin springstoffen worden bewaard. Ze zeggen dat het een fabriek van vuurwerk is en dat er velen worden binnengeleid met namen er op...

buurtstraat. Trouwens het zou ook niet mogen, want hij mag er slechts vijftigduizend kaarsen in huis hebben. Elke dag gaan er zendingen het land in...

Of hij nog meer plannen heeft? Nou en of. Hij heeft al weer enige recepten op het keukenaanrecht samengecleeft. Binnenkort gaat hij wonderkaarsen in allerlei kleuren maken...

ALS de productie zo vlieg gaat, hoe worden die kaarsen dan wel gemaakt. Kijk, dat is nu het geheim van Piersma! Toch heeft hij iets van de fabriek laten zien...

Felle strijd bij 'Sportief'
Vrijdagavond werd de onderlinge strijd bij de damclub 'Sportief' voortgezet in afdeling A...

HOD de heer Piersma op het idee is gekomen om die vuurwerksterren te gaan maken? 'Och', vertelde hij me, 'de moet werk zoeken in een branche...

De uitlagen luiden:
Afdeling A:
H. Andrijs - J. Muntz 2-0
W. Hoefelker - A. Bas 2-0

Café-restaurent
bunker bij Po
Zaal voor 80 per
terras voor

Wanneer de gemeente de keurt, zal binnen niet al te consumplient — een verdo de bunker aan het Zuid

De zaak, die er nu al bijna zal — indien de gemeente instemt en de uitbreiding krijgt — voortaan ook 's blijven. Heeft men trans b beschikking over een ruim 25 vierkante meter, na d dat 75 vierkante meter zijt...

Tientallen
damcompe
Acht ploegen in

Deze week wordt in Haas ten een aanvang gemaakt. De opstellingen van de v gen zijn:
Stabiel (Sanpoort), Bor

De vestiging in de nieu
Oester, lid 1: bord 1. W. Berk 3. J. Popen 4. W. Jone 6. W. de Pater, 1 A. de Vries, 6. W. Beider

Gevaarlijk krui
geheel ver

Gisteravond is voor de natriumverlichting op de sterderweg vlak bij de de rijksweg Haarlem-Ver den. Daarmee is de mod van dit gevaarlijke kru Rijksweg-Amsterdamse verlicht.

Havenberi

Maandag 28 September k van IJmuiden binnen. He Voorkust van Hamburg, (den. Nero van Kopenhagen Oceanstud. Prinsgraaf van keitroom van Soames. F Fowey. Bittern van Laver v. Iverpool. Jeld van Dre gracht van Mantloot. H Dusseldorf. Ocean van O van Gelle. Lisa van Otte Westers. Marshall Goyorp Enke van Pernis. Alpha Wallonia van Gotenberg. Caribia van Uleoborg.

